


1.2

Creació de ciutadania global/ Educació per al desenvolupament (EpD)



Anàlisi

L'EpD és un enfocament educatiu que compta amb una llarga trajectòria de més de cinc dècades en l'àmbit europeu. La seva evolució ha estat marcada pels canvis que han tingut lloc en el context internacional, per les propostes del desenvolupament i de la cooperació, i pels propis aprenentatges derivats de l'experiència pràctica dels diversos agents educatius compromesos amb la solidaritat i la cooperació (Celorio i del Riu, 2015: 5). L'aproximació a aquesta trajectòria es pot realitzar distingint cinc "generacions" o moments en l'evolució de l'EpD que responen a diversos marcs teòrics sobre la noció de desenvolupament i a les diverses consideracions sobre el paper i metodologies de l'EpD (AVCD, 2017, Hegoa i ACSUR, 2009, Mesa, 2010). Actualment l'EpD es troba en un moment de revisió dels principis que caracteritzen la cinquena generació.

L'EpD en la seva cinquena generació s'enfronta als reptes de i) promoure una comprensió crítica de la realitat i del fenomen de la globalització; ii) reafirmar el vincle entre el desenvolupament, la justícia i l'equitat; iii) estendre la generació de xarxes de coneixement i d'acció política també a nivell internacional, amb la recerca de nous marcs de governança global; i iv) la promoció d'una consciència de "ciutadania global" i la definició de pautes de participació i acció (Mesa, 2010, Hegoa i ACSUR, 2009). En aquest període han anat també cristal·litzant dinàmiques de treball en xarxa multinivell i multiactor i s'han consolidat accions de solidaritat internacional i incidència política al voltant d'agendes estratègiques de canvi compartides, en les que l'ús de les noves tecnologies d'informació i comunicació ha estat decisiu.

En aquest context s'han generat debats sobre la capacitat de l'EpD per acollir les diverses propostes educatives que tracten de donar resposta a aquests reptes i d'afermar el caràcter crític i transformador de l'EpD cap a un món just i sostenible. Des de finals dels anys 90 s'han afermat les propostes que proposen la transició des de l'EpD cap a l'Educació per a una ciutadania global com un espai de trobada de les diverses corrents i propostes d'educació crítica i transformadora. La concepció europea sobre l'Educació Global acull plantejaments compartits per altres revisions de la noció d'EpD, com la dimensió global, la perspectiva de justícia o l'enfocament de drets humans; tanmateix, una de les seves principals debilitats es troba en el fet que "abasta qüestions vinculades exclusivament amb les relacions Nord-Sud" (AVCD, 2017: 17) i planteja una noció de ciutadania estretament vinculada amb el model occidental de democràcia liberal (Hegoa, 2015).

Actualment no existeix una definició unívoca sobre les característiques de la nova EpD, ja que ens trobem en un procés en construcció sobre la seva naturalesa, objectius, abast o metodologies. En aquest procés es poden identificar propostes recents que tracten de transcendir aquest enfocament Nord-Sud i d'emfatitzar el caràcter transformador de l'educació i la seva importància en l'exercici d'una ciutadania responsable i activa. Així per exemple la noció d'Educació per a la Transformació Social (EpTS) que l'Agència Basca de Cooperació al Desenvolupament (AVCD) ha concretat en la seva estratègia (H) ABIAN; o la noció Educació per a la Justícia Global (EpJG) que l'Ajuntament de Barcelona recull en el seu Pla Director de Cooperació per a la Justícia Global 2018-2021. Les noves iniciatives s'incorporaran aprenentatges bàsics referits a "aprendre a transformar" i també, a "aprendre a transformar-nos per transformar" (Hegoa, 2015).

Reptes

L'apoderament és un element essencial també de les accions d'EpD i està estretament relacionat amb la **presa de consciència** sobre la titularitat de drets, de la consegüent experiència de la seva vulneració i de l'articulació de demandes respecte als titulars d'**obligacions**. Per tant, una important línia de treball serà la promoció de la **participació** de la ciutadania en les accions de transformació global. L'enfocament d'apoderament s'orienta també a potenciar la presa de consciència i la participació de col·lectius en situació de major discriminació.

Un altre element que caracteritza les noves conceptualitzacions de l'EpD en la seva cinquena generació, és la **diversitat d'actors i agents** (AVCD, 2017). Aquesta diversitat no es refereix només a la proliferació de subjectes que duen a terme processos d'ensenyament-aprenentatge transformadors -ONGD, moviments socials, comunitat educativa, universitats, centres de recerca, etc.- sinó principalment a la ruptura d'una visió monolítica del subjecte polític, i entenen que "les/els subjectes es constitueixen com a tals en propi procés de transformació" (Hegoa, 2015: 220). Es tracta per tant d'entendre que el desplegament de la ciutadania en el Nord queda incompleta si les persones no desenvolupen les seves capacitats d'interpretació crítica de les seves pròpies identitats i del seu entorn, no generen una voluntat de transformació i no perceben la diversitat i les experiències locals i concretes com una riquesa i una font de coneixement i inspiració per al seu propi apoderament. La noció de subjecte polític en transformació implica un trencament de la divisió entre ciutadania del Nord i del Sud de manera que la distinció entre "qui promou aquests processos educatius i qui és protagonista dels mateixos, es dilueix" (AVCD, 2017: 21).

Avui més que mai, el **treball articulat i en xarxa** resulta un element essencial de qualsevol proposta de revisió de l'EpD de cinquena generació, tant en l'àmbit de l'educació formal com no formal, de la investigació, la comunicació o la incidència política i la mobilització social. Valors com la col·laboració, la intercooperació, la solidaritat, el desenvolupament de pràctiques de governança democràtica en l'àmbit educatiu, d'intercanvi d'experiències i bones pràctiques resulten claus pels processos de transformació social.

Finalment, una de les principals debilitats de l'EpD és el desajust dels **instruments de planificació** i finançament (Escudero i Taula, 2011) que no contempen les característiques, la durada, ni les necessitats que requereixen els processos d'educació transformadora.

Preguntes

- Com hem d'integrar els conceptes claus de l'enfocament de gènere i basat en drets humans, de ciutadania global, d'educació global i de justícia global (apoderament/ presa de consciència, capacitats, transformació, participació, rendició de comptes i sostenibilitat) en els processos de transformació social i de construcció de ciutadania crítica?
- En relació a la diversitat de subjecte i agents, quines aliances i amb qui cal promoure processos educatius i d'apoderament?
- Quin elements i mecanismes claus hem de tenir presents per promoure un treball articulat i amb xarxa?
- Amb quins instruments de planificació i de finançament hem de comptar per fer més eficient les nostres actuacions i millorar així l'impacte d'aquestes?

Creació de ciutadania global/
EpD

Anexo 1

Quadre resum de la EpD basat
en la cinquena generació per a la
ciutadania global

Cinquena generació: EpD per a la ciutadania global

Aparició	Dècada dels noranta.
Visions del desenvolupament i del subdesenvolupament	Dinàmiques de la globalització: subordinació de les metes socials al mercat global. Poder creixent de les empreses transnacionals i les finances especulatives. Desenvolupament/Subdesenvolupament: "problema global".
Desenvolupament: imatge objectiu	Marc de governació global per fer front a la globalització i el creixent poder dels mercats financers i els actors econòmics globals (empreses transnacionals...).
Estratègies d'acció	"Governació global en favor del desenvolupament": reformes en les institucions multilaterals, en les relacions comercials i als mercats financers per fer front a les dinàmiques de la globalització. Democratització i "bon govern".
Actors predominants	Xarxes internacionals d'ONG.
Marc temporal	Acció immediata amb enfocament estratègic de llarg termini.
Concepció de la EpD – Valors i actituds predominants	Sentit de ciutadania global. Igualtat de drets. Responsabilitat global.
Coneixement i temàtiques	Comprensió de la interdependència global i els nexes estructurals entre el Nord i el Sud, entre la vida quotidiana i les qüestions "macro" ("educació global davant la globalització").
Procediments	Enfocaments que afavoreixen una visió global, i la capacitat per identificar interconnexions i implicacions del local al global.
Discursos predominants, imatges i missatges "tipus"	El canvi global depèn tant del Sud com del Nord. Imatges de la interdependència, que en llaçen les realitats locals i globals. Imatges en les quals el Sud i els grups exclosos (indígenes, dones...) prenen directament la paraula.
Formes d'acció predominants	"De la protesta a la proposta": activitats d'incidència i pressió política i lobbying. Campanyes sociopolítiques sobre temes globals. Coordinació creixent, treball en xarxes locals, nacionals i internacionals (networking) i aliances amb altres organitzacions socials. Ús creixent de les noves tecnologies (vídeo, internet...).
Actors predominants	ONG de desenvolupament, Institucions educatives, entitats de la societat civil (Sindicats, estudiants, joves, municipalitats...). Mitjans de comunicació i indústria de l'espectacle (concerts de rock, band-aid). Organitzacions i actors del Sud associats a actors del Nord.

Font: L'educació per al desenvolupament en les coordinadores autonòmiques d'ONGD. Elisabeth Padial García. Coordinadora d'ONG para el Desarrollo-España. Madrid. 2011.

VISIÓ2030

Procés participatiu
La contribució catalana
al desenvolupament global



web: participa.gencat.cat